

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПРОСТОРУ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ЗРУШЕНЬ

Родченко В.Б., доктор економічних наук, професор

Прус Ю.І., викладач

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Статтю присвячено дослідженню сутнісних характеристик та структури сучасного регіонального економічного простору. Запропоновано індикатори рівня розвитку його складових. Введено поняття просторової економічної дестинації. Проведено порівняльний аналіз індустріальної та постіндустріальної парадигм регіонального розвитку, який дає змогу обґрунтувати закономірності еволюції економічного простору від фізичного базису розміщення господарських об'єктів до середовища взаємодії суб'єктів господарювання на певній території. Запропоновано класифікацію та визначено особливості функцій економічного простору.

Ключові слова: індустріальна модель розвитку, мережева економіка, постіндустріальна модель розвитку, регіональна економічна дестинація, регіональний економічний простір.

Постановка проблеми. Поступова зміна векторів господарювання у зв'язку з входженням України до Європейського економічного простору, трансформація інструментів управління просторовим розвитком через формування глобального середовища, зокрема мережевих форм організації економічної діяльності, а також необхідність врахування історичного досвіду організації економічного простору обумовлюють доцільність пошуку нових підходів до оцінки просторового розвитку регіонів України, який характеризується постійним ускладненням та поліфункціональністю.

Актуальною на сьогоднішній день залишається проблема розробки пріоритетів просторового розвитку регіонів України з врахуванням положень Резолюції Ради Європейських Співтовариств про головні принципи регіональної політики, Європейської хартії облаштування територій, Резолюції Європейського Парламенту з узгодженої політики облаштування територій, а також впровадження в практику керівних принципів сталого просторового розвитку Європейського континенту. Враховуючи положення зазначених нормативних документів, політика просторового розвитку регіонів України повинна враховувати ключові орієнтири, пов'язані з підвищенням рівня життя населення регіонів, раціональним використанням їх ресурсів, формуванням системи збалансованого управління територіями на принципах децентралізації.

Не менш вагомим є визначення поведінки регіонів у глобальному середовищі. На думку М. Кастельса, глобальна економіка – це економіка, здатна працювати як єдина система в режимі реального часу в масштабі всієї планети [10, с. 114]. Однак її існування і форма стосуються лише окремих сегментів і економічних структур, країн і регіонів пропорційно рангу країни або регіону в міжнародному поділу праці. Сьогодні глобальна економіка функціонує як мережа. У зв'язку з цим важливо при формуванні регіональної мережі національного рівня вжитись у глобальну мережу, не втративши свої регіональні переваги.

Стосовно історичних традицій дослідження обраної проблематики, слід відзначити, що в основі просторового розвитку регіонів України лежить теорія індустріальних кластерів М. Портера, яка розглядає регіон як функціонування чотирьох підсистем – ресурсної, виробничої, соціально-економічної та екологічної [19]. Зазначений підхід і сьогодні є досить ефективним, але становлення концепції постіндустріального способу господарювання вимагає розробки сучасних підходів до просторового розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методичні та прикладні аспекти просторової організації економіки є предметом вивчення багатьох зарубіжних вчених, зокрема, А. Вебера, П. Кругмана, Г. Мюрдала, Ф. Перру, М. Портера, А. Річардсона, Й. Тюнена, Дж. Фрідмана, Х. Хегерстранда. Їх досягнення полягають у розробці моделей полюсів зростання, дифузії нововведень, економічного простору як силового поля, теорії кластерів, концепції глобальних міст-регіонів.

Наприклад, лауреат Нобелівської премії з економіки П. Кругман переконаний, що сьогодні відчувається гостра необхідність врахування просторових чинників в економічних дослідженнях, адже економіка існує та посідає певне місце на мапі [17].

Вивченню та узагальненню особливостей просторового розвитку економіки присвячені фундаментальні дослідження українських вчених-регіоналістів. Глибиною та широтою охоплення

досліджуваної проблематики характеризуються наукові доробки О.І. Амоші, В.М. Гейця, А.А. Гриценка, Б.М. Данилишина, С.І. Дорогунцова, М.І. Фащевського, В.І. Пили та інших.

На думку академіка НАН України В.М. Геєця, розбудова економічного простору України, формування соціально-орієнтованої моделі її розвитку супроводжується структурними змінами в усіх сферах економічної діяльності, що вимагає пошуку, розробки і впровадження в практику нових прогресивних форм ведення господарювання на регіональному рівні, винайдення і застосування адекватних методів регулювання та управління просторовим розвитком [5, с. 17].

У той же час залишаються невирішеними фундаментальні питання, пов'язані з визначенням просторової організації, ролі й місця в ній нових, невпорядкованих просторових форм економічної діяльності.

У зв'язку з цим **метою статті** є визначення сутнісних характеристик та структури регіонального економічного простору, який формується в умовах європейської інтеграції та розбудови мережевої економіки.

Виклад основного матеріалу. Еволюція теорій просторового розвитку під впливом процесів глобалізації та інформатизації суспільства призвела до трансформації парадигми економічних центрів простору. Так у XV-XVII ст. центрами тяжіння населення та формування нових територіальних поселень були ярмарки як місця розвитку торгівельної та транспортної інфраструктури. З розвитком процесів індустріалізації центрами формування простору стають великі міста, а ключовими чинниками просторового розвитку – транспортні витрати та концентрація підприємств і об'єктів різних галузей як пунктів розташування місць зайнятості населення. Однак формування центрів простору біля промислових агломерацій не завжди приносить позитивний ефект.

Наведемо приклад американського міста Детройт, промисловість якого фокусувалася практично на одній галузі – автомобільній, що обумовлює швидке зростання його економіки за 20 років, а потім різке падіння. Дженерал Моторс, Крайслер, Шевроле та Форд мали свої штаб-квартири у Детройті. Станом на 1950 рік у них було працевлаштовано 2850000 осіб. Коли у середині 70-х років світ стикнувся з нафтовою кризою, а на початку 80-х років економіка США двічі переживала спад, японські автовиробники, готові до цього, швидко зреагували та захопили ринок недорогих, економічних автомобілів. Такий стан справ став причиною поступового закриття заводів Дженерал Моторс, а з часом і банкрутства компанії. Як наслідок, економіка міста зруйнувалася, а сам Детройт увійшов у рейтинг 15 найнебезпечніших міст світу. Поступово економічна криза міста Детройт загострювалася, саме тому у 2013 році світ сколихнула новина про його банкрутство.

Перехід до постіндустріальної моделі економіки обумовив формування центрів простору навколо місць консолідації сервісів, а ключовим чинником просторового розвитку стала розвинута інфраструктура. Широкого розповсюдження набуває формування, так званих «червоних ліній» – територій, для яких притаманна розгалужена система ліній електропостачання, ліній зв'язку, автомобільних доріг, залізничних ліній, скупчення сервісів тощо.

Формування вузлів простору навколо промислових та сервісних агломерацій обумовлює виникнення економічних центрів, які обслуговують товарами та послугами не лише себе, а й населення свого оточення (зони збуту). Відповідно до теорії центральних місць В Кристалера, зони обслуговування та збуту з часом мають тенденцію оформитися у правильний шестикутник, а уся заселена територія покривається шестикутниками без просвітів (кристалерівська решітка). Кожне центральне місце має тим більшу зону збуту, чим вищий рівень ієрархії, до якого воно належить. Крім продукції, необхідної для зони свого рангу (свого шестикутника), центр виготовляє (надає) товари та послуги, типові для усіх центрів нижчих рангів. Можна стверджувати, що економічна складова є основою для всієї побудови.

Сьогодні в умовах швидкого розвитку інформаційних технологій, зростання ролі інтелектуальної праці, центрами формування простору стають території з найбільш придатними умовами для життєдіяльності людини. Людство отримує можливість заробляти гроші, отримувати освіту, сплачувати товари та послуги, не виходячи з власної домівки. Доказом цього є результати дослідження 2016 року порталу rabota.ua (обсяг вибірки – 967 респондентів з усієї України), 92% яких прагнуть працювати на фрілансі, аргументуючи свої наміри бажанням працювати віддалено – не витрачати час на переїзд, можливістю розпорядитися своїм часом та регулювання рівня свого доходу [9]. Як наслідок, це призводить до зміни центрів тяжіння людських, промислових, інфраструктурних ресурсів. Саме тому, розглядаючи та оцінюючи стан розвитку регіонального економічного простору необхідно виокремити декілька його складових (Рис. 1): виробнича, соціальна, інформаційна, транспортна, науково-інноваційна та адміністративно-політична.

Рисунок 1 – Складові регіонального економічного простору

Рівень розвитку різних груп складових простору можна у найбільш узагальненому вигляді охарактеризувати за допомогою трьох груп індикаторів, що характеризують кількісні показники розвиненості інфраструктури відповідної складової, якісні характеристики розвитку мережі інституцій та рівень інтенсивності використання (Табл. 1).

Таблиця 1 – Індикатори рівня розвитку складових регіонального економічного простору

Складова	Індикатори розвитку
1	2
Виробнича	<ul style="list-style-type: none"> – кількість інституціональних одиниць; вартість та рівень зносу основних засобів; обсяги, напрями та структура інвестицій; – обсяг виробництва продукції за галузями; споживання електроенергії; – обсяг створеної доданої вартості, її структура; обсяги експорту та імпорту товарів і послуг.
Соціальна	<ul style="list-style-type: none"> – розвиненість мережі соціальної інфраструктури (освіта, медицина, культура); кількісні та вартісні показники ринку робочої сили; кількість, якість та динаміка житла; – обсяги роздрібною торгівлі та послуг; обсяги і структура доходів та витрат населення; – якість життя населення; рівень захворюваності, рівень злочинності, рівень освіти населення.
Інформаційна	<ul style="list-style-type: none"> – кількість ліній фіксованого зв'язку в розрахунку на 100 мешканців; відсоток населення, що живе в зоні покриття стільникового зв'язку; частка користувачів мобільного Інтернет; он-лайн-доступність послуг органів державного і місцевого урядування для громадян та бізнесу; – рівень покриття інформаційними мережами та їх доступність (кількість Інтернет-користувачів, хостів, пропускна спроможність міжнародного Інтернет-трафіка, тарифи доступу до Інтернет); частка домогосподарств з доступом до Інтернет; кількість комп'ютерів у розрахунку на 100 мешканців; частка домогосподарств з комп'ютерами; – додана вартість в ІТ-секторі; частка витрат на ІТ-послуги по відношенню до ВВП; частка трудових ресурсів, зайнятих в ІТ-секторі; частка «інтенсивних» користувачів інтернет; частка працівників підприємств, що використовують комп'ютери.

1	2
Транспортна	<ul style="list-style-type: none"> – довжина автомобільних доріг, залізничних колій, річкових судноплавних шляхів; наявність транспортного парку (флоту); наявність об'єктів транспортної інфраструктури; – щільність транспортної мережі; транспортна доступність територій; – вантажо- та пасажирооборот за видами транспорту; транспортна активність населення.
Науково-інноваційна	<ul style="list-style-type: none"> – кількість організацій, які виконують наукові дослідження й розробки та обсяги фінансування НТД; кількість фахівців вищої кваліфікації; – питома вага інноваційно активних підприємств; частина національного доходу, що виділяється на науку та інновації; – кількість патентів та винаходів; обсяг фінансування інноваційної діяльності.
Адміністративно-політична	<ul style="list-style-type: none"> – кількість політичних партій та рухів; розвиненість мережі органів державного управління; кількість державних службовців та працівників органів самоврядування; – рівень електоральної підтримки; рівень довіри населення до влади; рівень централізованості управління; – рівень політичної свободи; рівень участі у виборах.

Усі ці складові у сукупності сприяють збалансуванню ціннісних інтересів людини та формуванню поняття, так званої, просторової економічної дестинації. Поняття «дестинація» походить від латинського «місцезнаходження». На думку відомого дослідника туристичної галузі Н. Лейпера, дестинація – це конкретна територія, яку турист обирає для відвідування та проводить там деякий час, територія, на якій відбуваються основні процеси взаємодії туриста з туристичною інфраструктурою. Автори, у свою чергу, під просторовою економічною дестинацією розуміють географічну територію, яка характеризується високим рівнем розвитку умов для життєдіяльності людини, а також якістю розвитку складових простору.

Враховуючи розмаїття складових простору слід розуміти, що поняття регіонального економічного простору має міждисциплінарний характер. Його окремі особливості вивчаються у регіональній економіці, економічній географії, економічній кібернетиці, що обумовлює існування різних підходів до його визначення. Територіально-ресурсний підхід, пов'язаний з фізичним розміщенням об'єктів та їх спільним використанням. Основоположник зазначеної концепції О. Гранберг визначає економічний простір як територію, що вміщає безліч об'єктів і зв'язків між ними (населені пункти, промислові підприємства, об'єкти транспортної інфраструктури, рекреаційні площі тощо) [6, с. 25].

Інший підхід ототожнює економічний простір з певним середовищем, відносинами, які виникають у процесі взаємодії економічних суб'єктів та розповсюдження інструментів регулювання економічних процесів. У рамках цієї концепції доречно навести визначення економічного простору Т.В. Пепа як частини реального простору, що зумовлена взаємодією матеріальних систем різних ієрархічних рівнів, яка відбувається в процесі господарської діяльності людини і визначається через їх характеристики [14, с. 27].

На думку Н.В. Василенко, економічний простір – це середовище, в якому існують, функціонують і взаємодіють населення, суб'єкти господарювання та органи управління [4, с. 148].

Сформовані у межах наведених підходів характеристики економічного простору є актуальними для індустріальному етапу розвитку. Однак основою постіндустріального розвитку є віртуальні ресурси (інформація, інновації, комунікації) та людський капітал, тому у забезпеченні економічного росту суттєво зростає роль гуманітарного фактору. Прискореними темпами розвивається інфраструктура, яка забезпечує екологізацію господарської діяльності, капіталізацію людських ресурсів та інформатизацію управлінських процесів, тобто регіональна політика трансформується у так званий просторовий розвиток.

У сучасній постіндустріальній парадигмі регіонального розвитку суттєво змінюються пріоритет основних факторів розміщення, що обумовлює трансформацію функцій території: з місця концентрації ресурсів виробництва вона перетворюється в просторове середовище для розвитку інновацій, людського капіталу та забезпечення саморозвитку регіонів.

Становлення постіндустріальної моделі розвитку паралельно з розбудовою мережевої економіки призводить до формування якісно нових ознак економічного простору, серед яких слід відмітити такі:

- глобалізована інформаційна просторова структура;
- мережева організація взаємодії суб'єктів, здатна до самоорганізації та саморозвитку;
- середовище, яке формується у процесі інформаційної взаємодії суб'єктів господарювання.

Таким чином, у процесі переходу до постіндустріальної економіки підсилюється функція простору як середовища розвитку, яка у майбутньому може стати ключовим фактором розміщення продуктивних сил.

Вчені не можуть досягти консенсусу стосовно місця економічного простору у глобальному середовищі. Так Ю. Павлов відносить економічний простір до штучно сформованих соціальних просторів, що мають опосередкований зв'язок із землею поверхнею [13, с. 11]. М. Шевченко виділяє три складових глобального простору: гео економічний, геостратегічний та геополітичний, кожен з яких переважає за різних історичних умов [15, с. 18]. Тобто доцільно зауважити, що економічний простір не є самостійною закритою системою, а знаходиться у постійному зв'язку з іншими просторовими вимірами глобального середовища.

В умовах мережевої економіки регіональний економічний простір набуває форми мережевої системи взаємодій, яка формується у процесі економічної діяльності суб'єктів господарювання. За змістом сутність економічного простору розкривається через його функції (Табл. 2).

Таблиця 2 – Функції економічного простору

Назва функції	Зміст функції
Функція розміщення	Регіональний економічний простір виступає у якості територіального розміщення господарських об'єктів та здійснення господарської діяльності
Інформаційна функція	Забезпечення умов існування інформаційно-комунікаційних потоків для забезпеченні потреб інституційних одиниць у інформації необхідній для виконання їх функцій
Координуюча функція	Будь-який новий господарюючий суб'єкт у рамках регіонального економічного простору вбудовується в існуючу систему мережевих відносин на території та здійснює свою господарчу діяльність відповідно до загального середовища
Регулююча функція	Регіональний економічний простір, сформований діючими інститутами та єдиними механізмами регулювання, визначає спрямованість економічної діяльності суб'єктів господарювання
Функція оптимізації економічного простору	Єдиний економічний простір регіону, інтегрований у національний та світовий простори, знижує витрати суб'єктів господарювання за рахунок ефективної взаємодії та сприяє збалансованості соціально-економічного розвитку території в цілому шляхом оптимізації розміщення

*Розроблено авторами відповідно до [11, 17]

Регіональному економічному простору як середовищу взаємодії суб'єктів господарювання притаманні властивості, які характеризують структуру простору (ієрархічність, неоднорідність, поляризованість економічного простору, цілісність та єдність) та його системність (циклічність та відтворення). Також слід відмітити, що при переході до мережевої економіки виникають такі властивості, як горизонтальна самоорганізація, саморозвиток, синергія.

Ієрархічність економічного простору відображає його складну будову, розповсюдження єдиного економічного простору на велику кількість окремих економічних просторів, що виокремлюються відповідно до мети дослідження за змістовними ознаками адміністративної ієрархії, галузевої структури та ін.

Циклічність розвитку простору проявляється в його стисканні і розширенні за рахунок зміни диспозиції окремих складових. Прикладом цього може слугувати розвиток великих міст. Так якщо в середині 80-х років люди прагнули мешкати у центрі міста, то зараз спостерігається протилежна тенденція – населення починає переміщатися у пригородні території. Це зумовлено зростанням ролі транспортної та інформаційної складової.

Властивість відтворення передбачає постійне оновлення елементів економічного простору – взаємодії суб'єктів і механізмів регулювання цих взаємодій.

Горизонтальна самоорганізація проявляється у створенні, відтворенні або вдосконаленні економічного простору, тобто сукупності взаємодій між господарюючими суб'єктами. Ця властивість забезпечує стабільність економічного простору та його здатність протистояти зовнішнім та внутрішнім загрозам.

Саморозвиток простору проявляється у постійних змінах, які обумовлені внутрішніми протиріччями у зв'язку з переходом на більш високий рівень організації.

Цілісність передбачає внутрішню єдність простору, його відносну автономність, незалежність від навколишнього середовища. Однак, якщо про цілісність географічного простору можна говорити сміливо, бо вона відображає реальний взаємозв'язок і взаємодію матеріальних об'єктів географічної оболонки, то цілісність економічного простору є спірним питанням. Так В. Лексіна у своїх працях доходить висновку, що будь-яке територіальне утворення є настільки цілісним, наскільки і конгломератним, оскільки просторові зв'язки між елементами територіальних утворень мають випадковий характер [12, с. 69]. Очевидно, для всіх сучасних територіальних утворень, у тому числі і для економічного простору, «цілісність» та «єдність» є властивостями ідеального стану.

Неподільність та неоднорідність економічного простору, який у глобальному масштабі складається з постіндустріальних, промислово розвинених, високо індустріальних та сировинних полюсів, доведено у дослідженнях італійських науковців К. Жана та П. Савона на прикладі моделі неподільного простору у складі низки полюсів (США, Західна Європа та Японія).

Доречно наголосити, що цілісність та єдність економічного простору не відображають його специфічного наповнення. Значення цілісності та єдності набуває актуальності при використанні конкретних характеристик ступеня чи стану їхнього розвитку. Наприклад, для сучасного стану розвитку економічного простору України за критеріями ступеня його цілісності та єдності характерними є фрагментація та преривчатість, відсутність механізмів управління просторовим розвитком.

Висновки. Таким чином, розповсюдження процесів глобалізації та інформатизації в усіх сферах життєдіяльності людства призвело до зміни парадигми сприйняття центрів простору. На різних етапах історичного розвитку ними були ярмарки, великі міста, місця консолідації сервісів, території з найбільш придатними умовами для гармонійного розвитку особистості.

Поняття економічний простір носить міждисциплінарний характер та складається з кількох складових (виробнича, соціальна, інформаційна, транспортна, науково-інноваційна, адміністративно-політична), рівень розвитку яких у найбільш узагальненому вигляді можна охарактеризувати за допомогою трьох груп індикаторів, що характеризують кількісні показники розвиненості інфраструктури відповідної складової, якісні характеристики розвитку мережі інституцій та рівень інтенсивності використання.

Усі ці складові у сукупності сприяють збалансуванню ціннісних інтересів людини та формуванню поняття, так званої, просторової економічної дестинації, під якою автори розуміють географічну територію, яка характеризується високим рівнем розвитку умов для життєдіяльності людини, а також якістю розвитку складових простору.

Порівняльний аналіз індустріальної та постіндустріальної парадигм регіонального розвитку дає змогу обґрунтувати закономірності еволюції економічного простору від фізичного базису розміщення господарських об'єктів до середовища взаємодії суб'єктів господарювання на певній території.

У зв'язку з цим, доцільно для періоду становлення постіндустріальної цивілізації та мережевої економіки визначити економічний простір як середовище взаємодії між господарюючими суб'єктами, що існує у межах процесу обміну інформацією та входження у єдину мережеву систему взаємовідносин.

Особливості розвитку і специфіка функціонування окремих складових єдиного економічного простору становлять предмет вивчення подальших наукових досліджень.

Література

1. Бавико О.Є. Архітектура сучасного регіонального економічного простору / О.Є. Бавико // Економіка та держава. – 2012. – №7. – С. 18-21.
2. Бистряков І.К. Використання простору у площині суспільних перетворень в Україні / І.К. Бистряков, Ю.М. Манцевич // Вісник НАН України. – 2015. – №11. – С. 67-76.
3. Бистряков І.К. Проблеми просторового розвитку України з позиції поглядів П. Аберкромбі / І.К. Бистряков, Ю.М. Манцевич // Економіка України. – 2015. – №9. – С. 39-48.

4. Василенко В.Н. Архитектура регионального пространства : монографія / В.Н. Василенко. – Донецьк : Юго-Восток, 2006. – 311 с.
5. Геєць В.М. Уроки та перспективи ринкових реформ і довгострокового економічного зростання в Україні / В.М. Геєць // Економічна теорія. – 2004. – №2. – С. 3-24.
6. Гранберг А.Г. Основы региональной экономики / А.Г. Гранберг. – М. : ГУ ВШЭ, 2000. – 495 с.
7. Гриценко А.А. Компаративний аналіз складових економічного простору Європейського Союзу, Росії та України в контексті інтеграційних процесів / А.А. Гриценко, В.О. Корнівська // Бюлетень Міжнародного Нобелівського форуму. – 2012. – № 1(5). – Том 1. – С. 49-59.
8. Долішній М.І. Регіональна політика на рубежі ХХ-ХХІ століть : нові пріоритети / М.І. Долішній. – К. : Наук. думка, 2006. – 512 с.
9. Как выглядит украинский рынок фриланса: тенденции и цифры [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://blog.rabota.ua/kak-vyiglyadit-ukrainskiy-ryinok-frilansa-tendentsii-i-tsifry/>.
10. Кастельс М. Информационная эпоха : экономика, общество и культура / М. Кастельс. – М. : ГУ ВШЭ, 2000. – 608 с.
11. Керівні принципи сталого просторового розвитку Європейського континенту / Європейська конференція міністрів відповідальних за регіональне планування (СЕМАТ) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.coe.int/t/dgap/localdemocracy/cemat/VersionPrincipes/Ukrainian.pdf>.
12. Лексин В. Государство и регионы : теория и практика государственного регулирования территориального развития / В. Лексин, А. Швецов. – М. : ЛКИ, 1997. – 347 с.
13. Павлов Ю. Россия в освоении функционального пространства / Ю. Павлов, М. Павлов и др. // Gredo New. – 2004. – №1. – С. 9-14.
14. Пепа Т.В. Регіональні проблеми трансформації економічного простору України : теорія, методологія, практика: дис. доктора ек. наук: 08.10.01 / Пепа Т.В. – К., 2006. – 410 с.
15. Шевченко М. Модель світу початку ХХІ століття : Філософський аналіз / М. Шевченко // Людина і політика. – 2003. – № 3. – С. 17-21.
16. Шевчук А.В. Економічний розвиток та технологічна сингулярність : концепція взаємозв'язку і суперечності / А.В. Шевчук // Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент. – 2015. – Вип. 10. – С. 5-9.
17. Institute for the future [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.iftf.org/home/>.
18. Krugman P. End this depression now! W.W. Norton & Company, 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.krugmanonline.com/books/end-this-depression-now.php>. 3.
19. Porter M. Competition, competitive advantage and clusters. – Oxford University Press, 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://es.scribd.com/document/191677224/Competition-Strategy-Porter>.
20. Transition Report 2016-17 / European Bank for Reconstruction and Development [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ebrd.com/transition-report>.

References

1. Bavyko, O. (2012). Architectonics of modern regional economic space. *Ekonomika ta derzhava (Economy and state)*, 7, 18-21 (in Ukr).
2. Bystriakov, I., Mantsevych. Yu. (2015). The use of space in the plane of social transformations in Ukraine. *Visnyk NAN Ukrainy (Proceedings of the National Academy of Sciences of Ukraine)*, 11, 67-76 (in Ukr).
3. Bystriakov, I., Mantsevych. Yu. (2015). The problems of spatial position of Ukraine Mr. Abercrombie views. *Ekonomika Ukrainy (Ukraine economy)*, 9, 39-48 (in Ukr).
4. Vasylenko, V. (2006). The architecture of regional space. *Donetsk, Yugo-Vostok* (in Rus).
5. Geyets, V. (2004). Lessons and prospects of market reforms and long-term economic growth in Ukraine. *Ekonomichna teoriia (Economic theory)*, 2, 3-24 (in Ukr).
6. Granberg, A. (2000). Basics of the regional economy. Moscow, GU VShE (in Rus).
7. Grytsenko, A., Kornievskaya, V. (2012). Comparative analysis of the components of the economic space of the European Union, Russia and Ukraine in the context of integration processes. *Buletten Mizhnarodnogo Nobelivskogo forumu (Bulletin of the International Nobel Forum)*, 1(5), 49-59 (in Ukr).
8. Dolishniy, M. (2006). Regional policy at the turn of the XX-XXI century: new priorities. *Kyiv, Naukova dumka* (in Ukr).
9. How does the Ukrainian market of freelancing: trends and figures. Retrieved from <https://blog.rabota.ua/kak-vyiglyadit-ukrainskiy-ryinok-frilansa-tendentsii-i-tsifry/>.
10. Kastels, M. The information age: economy, society and culture. Moscow, GU VNE (in Rus).

11. The Guiding Principles for Sustainable Spatial Development of the European Continent. . Retrieved from : <http://www.coe.int/t/dgap/localdemocracy/cemat/VersionPrincipes/Ukrainian.pdf>.
12. Leksin, V., Shevtsov, A. (1997). The state and the regions: the theory and practice of state regulation of territorial development. Moscow, LKI (in Rus).
13. Pavlov, Yu., Pavlov, M. (2004). Russia in the development of functional space. *Gredo New*, 1, 9-14 (in Rus).
14. Pepa, T. (2006). Regional problems of transformation of economic space Ukraine: theory, methodology, practice. Kyiv (in Ukr).
15. Shevchenko, M. (2003). Model of XXI century: philosophical analysis. *Ludyna i polityka (Man and politics)*, 3, 17-21 (in Ukr).
16. Shevchuk, A. (2015). Economic development and technological singularity: the concept of relationship and contradictions. *Naukovyi visnyk mizhnarodnogo humanitarnogo universytetu (Scientific journal of international humanitarian university)*, 10, 5-9 (in Ukr).
17. Institute for the future. Retrieved from <http://www.iftf.org/home/>.
18. Krugman, P.(2012). *End this depression now!* W.W. Norton & Company. Retrieved from <http://www.krugmanonline.com/books/end-this-depression-now.php>. 3.
19. Porter, M. (2011). *Competition, competitive advantage and clusters*. Oxford University Press. Retrieved from <https://es.scribd.com/document/191677224/Competition-Strategy-Porter>.
20. Transition Report 2016-17. European Bank for Reconstruction and Development. Retrieved from <http://www.ebrd.com/transition-report>.

Стаття надійшла до редакції 26.10.2016.